

MaxiPAC

Maatregel 1

Mogelijkheden en moeilijkheden wanneer derdelanders willen
deelnemen aan het hoger onderwijs in Vlaanderen

Thomas More

Inhoud

1. KADER EN CONTEXT	5
3. MOGELIJKHEDEN EN MOEILIKHEDEN BIJ EERSTELIJNSDIENSTEN WAAR DERDELANDERS HUN EERSTE CONTACTEN LEGGEN IN BELGIË	8
3.1. HET IS EEN WIRWAR AAN INFORMATIE VOOR DERDELANDERS	9
3.2. ER IS TE WEINIG KENNIS BIJ EERSTELIJNSWERKERS OVER DEZE MATERIE	10
4. MOGELIJKHEDEN EN MOEILIKHEDEN BIJ DE AANVANG VAN STUDIES IN HET HOGER ONDERWIJS.....	12
4.1. REGISTRATIE AAN EEN INSTELLING HOGER ONDERWIJS ALS DERDELANDER.....	13
4.2. HOE OMGAAN MET (AL DAN NIET DOORLOPEN) PROCEDURE OF UITSLAG NARIC? ...	15
4.3. SOCIAAL-ECONOMISCHE ONDERSTEUNING VOOR DE DERDELANDER	16
4.4. ER IS GEEN VASTE PROCEDURE VOOR DE INSTROOM IN HET HOGER ONDERWIJS VOOR DERDELANDERS.....	17
4.5. TAAL EN TAALVEREISTEN.....	17
4.6. ER ZIJN GROTE VERSCHILLEN TUSSEN DE HOGER ONDERWIJSINSTELLINGEN IN VLAANDEREN	20
4.7. HET AANBOD HOGER ONDERWIJS IS ONDUIDELIJK VOOR DERDELANDERS.....	21
CONCLUSIE	21

INLEIDING

Wanneer derdelanders (niet-EU-burgers) met een buitenlands diploma in de EU willen werken, is het vaak van belang dat ze hun diploma erkend krijgen. Lidstaten hebben overheidsorganisaties (in Vlaanderen is dit NARIC) die deze kwalificaties kunnen valoriseren. NARIC erkent echter geen buitenlandse diploma's voor wie in Vlaanderen wil studeren. In dat geval zijn de instellingen voor hoger onderwijs bevoegd om de reeds behaalde kwalificaties te beoordelen. Elke instelling hanteert haar eigen procedures en regels voor validatie, hetgeen niet enkel arbitraire beoordelingen en indirecte discriminatie in de hand werkt, maar ook het respect van en voor vele derdelanders ondermijnt.

"Hoogopgeleide derdelanders zijn vaak gemotiveerd om er het beste van te maken. Maar iedere universiteit heeft haar eigen project, programma en website. Derdelanders die hier toekomen, zien vaak door de bomen het bos niet meer. Er is nood aan een meer alomvattende aanpak", zegt Tayyeb Hadi, woordvoerder van MaxiPAC, in De Standaard (8 november 2017).

Met MaxiPAC (Maximising Previously Acquired Competences) willen we het valideren van elders verworven competenties stroomlijnen, zodat er één gekende procedure ontstaat die universiteiten en hogescholen kunnen volgen bij het valideren van niet-Europese diploma's. Tevens zal er een digitaal platform worden ontwikkeld waar derdelanders gratis studiekeuzeondersteuning, begeleiding en toekomstoriëntatie kunnen krijgen die hen zal helpen bij hun in- en doorstroom in het hoger onderwijs. MaxiPAC is een project van zes partners: Thomas More (lead-partner), UGent, VUB, NARIC, Minderhedenforum en H&H Education. (<http://www.maxipac.be/>). We willen dat de hoger onderwijsinstellingen een weerspiegeling zijn van de burgers die de samenleving rijk is. We streven naar een inclusieve samenleving, waar derdelanders kunnen participeren in het hoger onderwijs en anderen inspireren om hetzelfde te doen, ook wel het 'leading by example'-principe genoemd. Het resultaat op termijn is een evenredige vertegenwoordiging in het hoger onderwijs van alle segmenten van de samenleving.

In een eerste beweging en dus in dit document–maatregel 1–willen we de pijnpunten en mogelijkheden oplistten met betrekking tot de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor derdelanders. We willen deze mogelijkheden en pijnpunten kaderen en duiden in de samenleving van Vlaanderen/België.

Net zoals de vaardigheden van migranten niet perfect vertaalbaar zijn naar de arbeidsmarkt in België, zijn de elders verworven kwalificaties en competenties vaak niet eenvoudig vertaalbaar naar de onderwijswereld. Menselijk kapitaal is niet altijd volledig transfereerbaar naar een andere socioculturele context. Kapitaal verworven in het land van herkomst levert bijgevolg vaak een lager rendement op in vergelijking met kapitaal verworven in het gastland.

Zo kwam Cordy (2014) tot de vaststelling dat de 'return' uit opleidingen beduidend kleiner is bij mensen van buitenlandse herkomst in vergelijking met Belgen. Dit probleem stelt zich bijzonder scherp voor nieuwe migranten. Uit het onderzoek van Cordy blijkt dat deze groep zelfs geen meerwaarde haalt uit een hoger opleidingsniveau. Ook onderzoek van Wets & De Cuyper (2016) bevestigt dat hooggeschoolde derdelanders het niet goed doen op de Vlaamse arbeidsmarkt: slechts 15% van de hooggeschoolde nieuwkomers bleek 5 jaar na aankomst in België een job te vinden. Kortom, er kan een en ander verbeterd worden aan het beleid van België ten aanzien van hooggeschoolde derdelanders.

Om deze 'brain waste' tegen te gaan, werden binnen het AMIF project '@level2work' (2018) diverse acties ontwikkeld om hoogopgeleide derdelanders meer kansen te geven op een job die gelijkloopt met hun opleidingsniveau. De focus van dat onderzoek ligt op de arbeidsmarkt en niet op het hoger onderwijs. Precies dat hoger onderwijs zou wel eens een sleutelrol kunnen spelen in een betere integratie op de arbeidsmarkt eens de betrokken derdelanders afgestudeerd zijn.

In deze tekst staan we stil bij de huidige methodiek van valorisatie van elders verworven kwalificaties (EVK) en elders verworven competenties (EVC) van derdelanders door het hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten) in Vlaanderen. Na een toelichting van hoe we onze data verzamelden en analyseerden, zoomen we in op twee topics.

In een eerste topic zoomen we in op de aanpak van de eerstelijnsdiensten waar derdelanders veelal hun eerste contacten leggen in België. We stellen vast dat het een wirwar aan informatie is voor derdelanders en dat er weinig kennis is bij de eerstelijns hulpverleners over deze materie.

In een tweede topic gaan we de mogelijkheden en moeilijkheden na voor derdelanders bij de aanvang van studies in het hoger onderwijs. Vanaf de registratie aan een instelling hoger onderwijs gaat het over een moeizaam proces voor de relatief hooggeschoolde derdelanders. Veelal begint men bij NARIC, maar deze procedure gaat om een diploma-erkenning voor de arbeidsmarkt en dus zegt deze valorisatie veelal niets over de mogelijkheden die een derdelander heeft om aan te sluiten bij een opleiding in het hoger onderwijs. De sociaaleconomische ondersteuning voor de derdelander aan de instellingen hoger onderwijs krijgen vandaag te weinig aandacht. Er is geen vaste procedure voor de instroom in het hoger onderwijs voor derdelanders omdat dit behoort tot de autonomie van de instellingen hoger onderwijs (universiteiten en hogescholen), maar de toegankelijkheidsverschillen zijn te groot om te spreken van een eerlijke, democratische toegang. De algemene taalvereiste tot toegang is het niveau B2 Nederlands voor Nederlandstalige opleidingen en het niveau B2 Engels voor Engelstalige opleidingen. Aangezien de meeste opleidingen in Vlaanderen enkel in het Nederlands te volgen zijn, zoomen we in op de taalopleidingen 'Nederlands voor anderstaligen' in Vlaanderen die nogal wat haken en ogen hebben met betrekking tot derdelanders. We staan vervolgens stil bij de grote verschillen tussen hoger onderwijsinstellingen in Vlaanderen en de vaststelling dat het aanbod van hoger onderwijs in Vlaanderen onduidelijk is voor derdelanders.

1. KADER EN CONTEXT

Derdelanders in Vlaanderen ervaren verschillende mogelijkheden, maar ook een aantal hardnekkige moeilijkheden omtrent de erkenning van hun elders –buiten Europa–verworven kwalificaties en competenties (de zogenaamde EVK's en EVC's). In deze maatregel is het de bedoeling om het gros van deze mogelijkheden en moeilijkheden op te lijsten, een *state of the art* laten we zeggen.

In Vlaanderen kunnen elders verworven kwalificaties (EVK's) in een procedure erkend worden door NARIC Vlaanderen met het oog op de arbeidsmarkt. De meest voorkomende EVK's die zij onderzoeken zijn diploma's secundair en hoger onderwijs. EVK's kunnen gelijkgesteld worden met een bepaald Vlaams diploma na het doorlopen van de NARIC-procedure. Met betrekking tot het hoger onderwijs gaat het concreet om gelijkschakeling met een hbo-5; bachelor; master of doctoraat. Dit is aangewezen wanneer een derdelander reeds over een diploma hoger onderwijs beschikt. Misschien belangrijk om te vermelden dat dit ook kan aangevraagd (en eventueel goedgekeurd) worden als de derdelanderslechts gedeeltelijk bewijsmateriaal kan voorleggen (bij verlies bvb.). We leggen er graag de nadruk op dat de eventuele of gedeeltelijke gelijkschakeling geldt voor de arbeidsmarkt. Het moet duidelijk zijn dat als een derdelander zich inschrijft aan een instelling hoger onderwijs het de instelling zelf is die autonoom nagaat of EVK's toegang geven tot een gelijkaardig of lager niveau, m.a.w. welke opleidingsonderdelen of jaren nog gepresteerd moeten worden alvorens een diploma te krijgen van de betrokken hoger onderwijsinstelling.

Daarnaast is in het decreet EVC van april 2019 (gepubliceerd in het Staatsblad op 3 juni 2019) vastgelegd dat "een individu dat zijn competenties wil laten beoordelen en certificeren, een beroepskwalificerend EVC-traject in een geregistreerd EVC testcentrum moet doorlopen. Dat testcentrum biedt het individu de nodige informatie en begeleiding om het EVC-traject te kunnen doorlopen." Helaas is er tot op heden vooral met betrekking tot de erkenning van competenties weinig eenvormigheid en voorzien lang niet alle onderwijsinstellingen die zogenaamde 'testcentra'. Als ze er al een hebben, zijn ze momenteel nog eerder in primaire ontwikkeling. Een van de doelstellingen van MaxiPAC is precies het ontwikkelen van een bepaalde standaard voor dit proces.

Zoals eerder vermeld gaan we in deze maatregel na met welke mogelijkheden en moeilijkheden derdelanders te maken krijgen wanneer ze pogen bepaalde (in het thuisland of andere landen) elders verworven competenties (EVC) of kwalificaties (EVK) erkend te krijgen. Om dit scherp in het vizier te krijgen, baseren we ons voor deze maatregel op vijf verschillende databronnen, samengevat in onderstaande tabel:

Databron	Periode	Aantal deelnemers	Data uitkomst
VLIR documenten Vluchtelingen colloquium Werkgroep Gelijke Kansen	24 april 2018	Analyse v 8 studenten werkgroepdocumenten en conclusietekst	Tekstanalyse, contextanalyse
2 focusgroepen derdelanders	23/03/2019 (Antwerpen) en 29/03/2019 (Geel)	Geel: 7 deelnemers Ant'pen: 6 deelnemers	Transcriptie
2 focusgroepen experten	23/11/2018 (Geel) en 06/12/2018 (Brussel)	Geel: 6 deelnemers Brussel: 12 deelnemers	Transcriptie
Studentenrapport Bachelorstudenten Thomas More -> projectwerk i.o.v. MaxiPAC)	Academiejaar 2018- 2019	6 studenten	Rapport met analytische opmerkingen
Individuele interviews met derdelanders	Tussen 28/11/18 en 07/02/19	6 interviews	Transcriptie

Met andere woorden, we analyseerden bovenstaande bronnen:

1. VLIR rapporten;
2. Transcriptie focusgroep interviews met experts (23/11/2018 & 06/12/2018)
3. Transcriptie focusgroep interview met derdelanders (23/03/2019 en 29/03/2019)
4. Transcriptie individuele interviews met derdelanders
5. Studentenrapport (Haesen, Y. , e.a. (2019). Projectrapport MaxiPAC. Geel: Thomas More (onuitgegeven rapport).

We bestudeerden nauwkeurig de individuele en de focusgroep interviews, de VLIR rapporten en het studentenrapport en lieten de mogelijkheden en moeilijkheden op.

Voor de individuele interviews en voor de focusgroep interviews van de derdelanders hanteerden we de volgende criteria:

- Succesvolle en problematische cases
- Meerdere nationaliteiten
- Level: master, bachelor, HBO5
- EVK (diploma's of credits) en EVC -> enkel diploma's (geen cases te vinden)
- Taalvaardigheid
- Fase in traject: start + ongoing + afgehandeld

We coderen deze documenten handmatig (codeboek: zie bijlage 1). Zo kunnen we quotes gebruiken om verschillende punten te illustreren.

In de plaats van voor elke datasoort apart weer te geven wat nu precies gecodeerd werd, kozen we ervoor om dezelfde codes te gebruiken bij de verschillende fases van het erkenningstraject. Zo komen we tot een geïntegreerd document dat alle data in één analyse vat.

In wat volgt pogen we aldus de belangrijkste mogelijkheden (wat gaat er al best goed) en moeilijkheden (waar liggen de echte pijnpunten) te schetsen doorheen het erkenningstraject. We geven enkel weer wat door minstens twee participanten aangegeven wordt als belangrijk.

3. MOGELIJKHEDEN EN MOEILIKHEDEN BIJ EERSTELIJNSDIENSTEN WAAR DERDELANDERS HUN EERSTE CONTACTEN LEGGEN IN BELGIË

Intro

Voor veel derdelanders zijn begeleiders van eerstelijns instellingen zoals de VDAB, agentschappen inburgering of het OCMW een eerste aanspreekpunt met het oog op het erkend krijgen van hun kwalificaties of competenties.

Uit de analyse van de genomen focusgroepen kunnen we stellen dat een groot deel van de derdelanders zijn aangesloten bij het OCMW, VDAB of beide. Deze instellingen helpen derdelanders bij het integreren. Een groot deel van de derdelanders heeft bij minstens één van deze instellingen een begeleider die hem/haar verder helpt bij vragen. Uit de focusgroepen kunnen we vaststellen dat het grootste deel van derdelanders met vragen rond erkenning van diploma's en/of verder studeren als eerste stap bij deze begeleiders aankloppen. Wij bespreken in dit document de problemen die hierbij komen kijken.

In dit document focussen we ons minder op die zaken die wel goed lopen, omdat we de procedure willen verbeteren en optimaliseren. Laten we voor een goed begrip eerst even stil staan bij wat er wel goed loopt:

- Voor erkenning van buitenlandse diploma's is er eenzelfde systeem voor heel Vlaanderen, met name NARIC. NARIC lijkt goed te werken voor een grote groep studenten.
- Er bestaan drie alternatieven om problemen i.v.m. gebrek aan de nodige documenten aan te pakken voor vluchtelingen, subsidiair beschermden en asielzoekers: er kan een interview gedaan worden om verduidelijking te brengen, ze kunnen een extra document invullen om de cursussen die ze volgden te beschrijven, of ze kunnen het VLIR-traject¹ volgen.
- Bij de procedure voor erkenning van gehele diploma's door NARIC hebben hoger onderwijsinstellingen een adviserende functie. Voor een beperkt aantal studierichtingen is het advies gebaseerd op een panel van leden uit verscheidene hoger onderwijsinstellingen.
- Erkende vluchtelingen, subsidiair beschermde personen en asielzoekers moeten niet betalen voor de erkenningsprocedure bij NARIC.
- Indien ze niet voldoende documentatie hebben, bestaan er flexibele procedures bij de universiteiten: een interview met experts, of een extra document waarin de opleiding, competenties en werkervaring beschreven worden.

¹ Dit proefproject loopt vanaf september 2016 en focust op masters in de exacte wetenschappen, ingenieurswetenschappen en economie/business (bron: Website VLIR).

3.1. HET IS EEN WIRWAR AAN INFORMATIE VOOR DERDELANDERS

Aangezien derdelanders niet vertrouwd zijn met het systeem en de regels van België, hebben ze veel vragen. Ze stappen met deze vragen naar een eerstelijnsdienst waarmee ze reeds contact hebben (OCMW, VDAB, CAW, agentschap inburgering, etc.) maar krijgen daar vaak een vaag antwoord en soms zelfs geen antwoord. Om dan toch aan de nodige informatie te geraken, gaan ze meestal aankloppen bij verschillende instellingen. Er is geen duidelijkheid bij wie ze moeten zijn voor een juist antwoord. Al deze instellingen geven een verschillend antwoord op de vragen waardoor er veel onduidelijkheid en verwarring ontstaat bij derdelanders. Daarbij krijgen ze ook geen antwoord in hoe en wat ze moeten doen en wat het resultaat van hun acties zou kunnen zijn. Hier bovenop heeft elk van deze instellingen een eigen werking en een eigen agenda. Daardoor krijgen derdelanders geen gestroomlijnde, maar verhakkelde en soms tegenstrijdige informatie. Ze worden ook meermaals van het kastje naar de muur gestuurd, omdat de welzijnswerkers van de eerstelijnsdiensten het zelf ook niet goed weten.

Er is een gebrek aan toegankelijke informatie voor derdelanders over het systeem van hoger onderwijs in Vlaanderen, bijvoorbeeld over het verschil tussen universiteiten en hogescholen. Zelfs los van de informatie voor derdelanders, is er in het algemeen ook een gebrek aan gecentraliseerde en up to date informatie over opleidingen in het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Maar er is meer, er bestaat geen eenvormige procedure waardoor eerstelijns werkers geen afdoende informatie kunnen geven aan derdelanders. Het is bijvoorbeeld moeilijk om duidelijke en up to date informatie te vinden over de contactpunten voor vluchtelingen in universiteiten.

In de wirwar van aanmeld- en contactpunten (op verschillende onderwijsniveaus maar ook tussen verschillende statuten nieuwkomers) suggereert het recente VLIR rapport Gelijke Kansen een éénloketsysteem, dat dan 'gepersonaliseerd' advies verleent. O.a. moeten aan elke vluchteling / nieuwkomer zo snel mogelijk de pro's en contra's duidelijk gemaakt worden van erkenningsprocedures van diploma's (en eventuele alternatieven) in diverse loopbaantrajecten.

3.2. ER IS TE WEINIG KENNIS BIJ EERSTELIJNSWERKERS OVER DEZE MATERIE

Nadat derdelanders zich hebben aangemeld bij een eerstelijnsdienst gaan ze op zoek naar wat ze allemaal moeten doen om hun leven op te bouwen in de richting die ze willen.

Eerstelijnsdiensten, en in het bijzonder het OCMW en de VDAB vormen voor veel derdelanders een hinder:

- Derdelanders krijgen niet alle opties voorgelegd wanneer ze vragen voorleggen. Opties zoals studeren worden vaak niet besproken met derdelanders. Wanneer derdelanders dan zelf met deze optie komen, wordt er niet naar ze geluisterd. In het kader van een doorgedreven 'activeringsbeleid' willen deze instellingen dat derdelanders meteen gaan werken. Dit heeft tot gevolg dat deze doelgroep vaak niet terechtkomt in het veld waarin ze gespecialiseerd zijn, maar eerder gaan werken in arbeidersjobs.
- Wanneer derdelanders zelf met suggesties komen over hun verdere carrière, worden ze vaak met weinig respect bejegend. Deze suggesties worden aan de kant geschoven zonder dat men deze overweegt. Derdelanders krijgen hierdoor het gevoel dat er niet naar ze wordt geluisterd en dat er geen respect is voor hun mening. Deze instellingen volgen vaak een agenda en hebben instructies gekregen in hoe ze met derdelanders moeten omgaan en in welke richting ze moeten werken. Het voelt alsof ze in een bepaalde richting worden gedwongen, bv. naar een knelpuntberoep. Derdelanders hebben op deze manier geen vertrouwen in hun begeleiders. Er is nood aan begeleiders die met hen alle opties bekijken en die ze met een realistisch beeld stap voor stap verder helpen in de richting die ze willen.
- De taak van de VDAB is zorgen voor begeleiding bij het zoeken naar de perfecte job voor de cliënt. Uit de focusgroep interviews kunnen we concluderen dat dit niet overeenkomt met de realiteit voor een groot deel van de derdelanders. Niet-Europese immigranten vinden binnen de VDAB niet de juiste begeleiding naar een job die binnen hun specialiteit valt.
- Bovendien zorgen de vele verplichte afspraken met deze instellingen voor tijdverlies. Uit onze analyse is het duidelijk dat de vele afspraken met deze instellingen hun weinig verder helpen maar juist tegenwerken.
- Begeleiders zouden beter geïnformeerd moeten zijn rond de mogelijkheden voor derdelanders in het hoger onderwijs.

Dit gebrek aan goed methodisch handelen van de hulpverleners heeft te maken met het gebruik van bepaalde oude formats binnen deze instellingen met betrekking tot migratie en superdiversiteit. We geven twee voorbeelden:

- Doordat Nederlands niet de moedertaal is worden ook hun andere competenties soms lager ingeschat, men kan niet goed inschatten wat een opleiding in het buitenland waard is, etc.
- Als de erkenning van een diploma op zich laat wachten, zijn instellingen geneigd om derdelanders als 'laaggeschoold' te bestempelen, met alle gevolgen van dien voor hun toekomst op de arbeidsmarkt.

Derdelanders krijgen bij aanvang van hun traject ook te maken met allerlei andere (vaak persoonlijke) uitdagingen en problemen, die ervoor zorgen dat er weinig ruimte over blijft om zich voor te bereiden op eventuele studies. Deze problemen bestaan o.a. uit:

- Huisvesting zoeken, wat zeker door vluchtelingen moeilijk bevonden wordt.
- Nederlands leren, wat tijd vraagt. Ze delen het gevoel dat dit een grote hindernis is, dat het te traag gaat en dat ze twee of drie jaar verliezen voor ze verder kunnen.
- Financiële moeilijkheden die het studeren minder haalbaar maken. Wanneer mensen financiële steun van het OCMW krijgen beslist het OCMW of er al dan niet ruimte is om studies te starten of een taalcursus te volgen. Vaak worden ze gepusht om zo snel mogelijk te gaan werken, ook al is dit onder hun opleidingsniveau.
- Er wordt ervaren dat toegang tot de arbeidsmarkt verkrijgen moeilijk is, omdat er voorrang wordt gegeven aan Belgen, en omdat men denkt dat vluchtelingen dommer zijn.
- Er worden vooroordelen t.o.v. vluchtelingen ervaren: ze worden gezien als dom, radicaal, en ze zouden naar België komen voor de OCMW steun.

4. MOGELIJKHEDEN EN MOEILIKHEDEN BIJ DE AANVANG VAN STUDIES IN HET HOGER ONDERWIJS

Intro

Er bestaan reeds een aantal provisoire mogelijkheden om vooral diploma's erkend te krijgen, ondermeer het VLIR-traject. Het VLIR-traject is een proeftraject, bedoeld om erkenning van kwalificaties te faciliteren wanneer er niet genoeg documentatie beschikbaar is. Het is een procedure waarbij vluchtelingen gedurende één semester bij een universiteit een assessment traject volgen, bestaande uit enkele cursussen, een seminarie en een stage of geschreven taak. Na dit semester geeft de universiteit een advies aan NARIC over eventuele gelijkschakeling van het diploma, en volgt er eventueel ook een voorstel voor een verkort traject om een Vlaams diploma te behalen. Tot nu toe is het VLIR-traject enkel mogelijk voor masters in bedrijfseconomie, ingenieurswetenschappen en exacte wetenschappen.

Sommige hogescholen of universiteiten in Vlaanderen gebruiken verkennende interviews en/of assessments wanneer dossiers onvolledig zijn. Deze procedure lijkt goed te werken, maar zou geprofessionaliseerd en veel vaker gebruikt kunnen worden dan nu het geval is.

4.1. REGISTRATIE AAN EEN INSTELLING HOGER ONDERWIJS ALS DERDELANDER

Voor een derdelander is het niet evident om zich in te schrijven aan een instelling hoger onderwijs als hij verder wil bouwen op EVK's en/of EVC's. Hoger onderwijsinstellingen zouden meer moeten doen om vluchteling studenten te bereiken.

Afwezigheid van of onduidelijke procedure

Er worden sporadisch afwijkende procedures georganiseerd door hoger onderwijsinstellingen voor erkenning van buitenlandse diploma's –wanneer er bijvoorbeeld onvoldoende documenten beschikbaar zijn– maar er is weinig informatie beschikbaar over hoe deze diverse procedures verlopen in de instelling en wat de verschillende deadlines zijn. Hierdoor is het moeilijk om potentiële studenten te informeren.

Er is voor derdelanders onduidelijkheid en een gebrek aan informatie en overzicht:

- De toelatingsvoorwaarden bij hoger onderwijsinstellingen zijn voor sommigen onduidelijk. Sommige hoger onderwijsinstellingen zijn vaak beperkt tot erkende vluchteling studenten en studenten met een status van subsidiaire bescherming, en minder vaak toegankelijk voor migranten zonder verblijfsvergunning en mensen tijdens de asielprocedure.
- De toelatingsvoorwaarden op vlak van taal zijn niet hetzelfde bij alle universiteiten en hogescholen.
- De deadlines voor registratie bij hoger onderwijsinstellingen zijn soms onduidelijk.
- Soms is er onduidelijkheid over de procedures die iemand moet volgen om tegelijkertijd te werken en te studeren.

Bij het registreren van studenten als vluchteling of nieuwkomer:

- Worden er verschillende definities van deze categorieën gebruikt, door verschillende hoger onderwijsinstellingen en verschillende personen binnen eenzelfde instelling. Er is ruimte voor interpretatie, wat voor verwarring kan zorgen, en voor verschillen in ondersteuning die geboden wordt.
- Er moet rekening gehouden worden met de wens van studenten of ze zelf als vluchteling of nieuwkomer geregistreerd willen worden of niet, maar dit kan voor verwarring zorgen.
- Universiteiten hebben moeilijkheden met het verkrijgen van up to date informatie over hun status en verblijfsdocumenten, bijvoorbeeld omdat er tegelijk moet rekening gehouden worden met hun privacy.

Validering van EVK's

Een groot deel van de derdelanders is gevlucht voor oorlog of om een andere dringende reden en hebben daarom vaak niet alle benodigde documenten bij. Een gebrek aan bewijs van EVK's kan een belangrijke struikelblok zijn voor erkenning van kwalificaties. De ontbrekende documentatie opvragen bij de hogere onderwijsinstellingen in hun land van herkomst kan problematisch zijn (bijv. als de universiteit verwoest werd in de oorlog), wat de procedure kan bemoeilijken en vertragen.

Ondanks de inhoud van de 'Lisbon Recognition Convention'(2012) –die stelt dat mensen zonder documenten een eerlijke beoordeling moeten krijgen–bestaan er momenteel geen procedures voor mensen zonder enige documentatie over hun opleiding. Ook mensen die slechts gedeeltelijk hun EVK's meebrachten én zelfs zij die alle kwalificaties mee naar België brachten, kunnen lang niet altijd hiermee terecht bij de onderwijsinstellingen.

Moelijkheden die universiteiten ondervinden bij het beoordelen van onvolledige dossiers, zijn volgende zaken:

- Er is minder informatie voor handen om hun beoordeling op te baseren.
- De mogelijkheden om de universiteiten in het land van herkomst te contacteren zijn vaak beperkt.
- Hoe meer informatie men moet verzamelen (omdat ze niet voorzien werd), hoe meer dit kan zorgen voor vertragingen.
- Men vraagt vaak naar een eindproef ('thesis') en dit kan een groot probleem vormen voor een deel van de derdelanders. Zij hebben in hun geboorteland of het land dat ze hebben verlaten in hun studie nooit een eindproef moeten maken om een diploma te verkrijgen. By the way, een groot deel van de diploma's worden om deze reden door NARIC niet erkend.
- Door een gebrek aan ervaring en middelen hebben hoger onderwijsinstellingen het moeilijk om de authenticiteit van documenten die voor erkenning werden ingediend effectief te beoordelen. Certificaten verschillen enorm tussen landen en onderwijsinstellingen.
- Een assessment doen in plaats van een vaste template gebruiken vergt veel tijd en middelen. Het opleidingsniveau van een kandidaat bepalen kan een erg intensief proces zijn.

Validering van EVC's

EVC's –zonder aanwezigheid van EVK's–worden haast nooit aanvaard door hoger onderwijsinstellingen voor derdelanders, ondanks de inhoud van de 'Lisbon Recognition Convention'(2012) die stelt dat mensen zonder documenten een eerlijke beoordeling moeten krijgen. EVC's voor Belgen worden al zelden nagegaan en gevaloriseerd, voor derdelanders gebeurt dit nooit. Er is ons alleszins geen enkel voorbeeld bekend. Terwijl EVC's–voornamelijk in de vorm van 'werkervaring'–juist zeer interessant zijn voor derdelanders. Een relatief eenvoudig assessment, eventueel gecombineerd met enkele examens, zou veel kunnen betekenen voor deze doelgroep.

4.2. HOE OMGAAN MET (AL DAN NIET DOORLOPEN) PROCEDURE OF UITSLAG NARIC?

NARIC erkent buitenlandse studiebewijzen voor wie in Vlaanderen wil werken. Het opereert uiteraard onafhankelijk van de hoger onderwijsinstellingen. Hoewel NARIC zelf duidelijk communiceert over hun opdracht die gericht is op de arbeidsmarkt, zijn veel welzijnswerkers en zelfs hoger onderwijsinstellingen niet goed op de hoogte hieromtrent. Bijvoorbeeld met onvolledige studietrajecten kan je wel naar een hoger onderwijsinstelling trekken om te horen welke opleidingsonderdelen je nog dient te volgen en van welke je vrijgesteld wordt, maar daarvoor kan je niet bij NARIC terecht. Het behoort tot de autonomie van de hoger onderwijsinstellingen om hun beleid daaromtrent uit te tekenen. Een ander voorbeeld betreft de toegang tot het hoger onderwijs indien wel een diploma kan voorgelegd worden. Stel: vluchteling Bahir heeft een diploma bachelor onderwijskunde op zak. NARIC kan onderzoeken en vervolgens beslissen dat het diploma erkend wordt als bachelor los van de discipline waarin het behaald werd. Zo kan Bahir solliciteren en vervolgens werken op bachelor niveau. Maar als hij wil verder studeren voor een master, zal het de betrokken hoger onderwijsinstelling zijn die meedeelt of hij bijvoorbeeld eerst een schakeljaar moet volgen voor hij zijn master aanvat of niet, welke opleidingsonderdelen hij moet volgen en welke niet, enz.

Uit interviews met vluchtelingen en subsidiair beschermden die gelijkwaardigheid aanvroegen bij NARIC blijkt dat er heel wat misinformatie bestaat omtrent de nood, het doel en de voorwaarden van verschillende gelijkwaardigheidsprocedures. Verder blijkt dat sommigen gelijkwaardigheid aanvragen bij NARIC met het oog op het verkrijgen van toegang tot het onderwijs, hoewel dit niet de bevoegdheid is van NARIC. Dit gebeurt vaak vanuit onwetendheid.

Wanneer vluchtelingen studies willen starten/verderzetten, vragen sommige hoger onderwijsinstellingen een diploma-erkenning via NARIC. Tijdens de procedure bij NARIC moeten ze soms aangeven dat hun doel werken is, en niet hoger onderwijs, want anders wordt de procedure niet aanvaard.

4.3. **SOCIAAL-ECONOMISCHE ONDERSTEUNING VOOR DE DERDELANDER**

Het is voor een groot deel van de derdelanders heel moeilijk om te gaan studeren. Ze komen aan in een onbekend land waar ze niets hebben en moeten in dit land alles vanaf nul weer opbouwen. En dit vraagt tijd. Er zijn van allerlei verplichtingen waar derdelanders zich aan moeten houden en waar ze veel tijd insteken. Daarnaast is het moeilijk voor derdelanders die een familie hebben, het studeren te combineren met hun familie. De meeste onder hen werken bovendien nog, waardoor het quasi onmogelijk is om een voltijdse studie te gaan volgen. Een aantal derdelanders geven zelfs het idee van werken op niveau op en maken een prioriteit van hun gezin met kinderen, omdat de inspanningen voor hen te groot zijn of ten nadele zijn van het noodzakelijke inkomen voor een paar jaren.

Om talentvolle hooggeschoolde derdelanders de kans te geven om te studeren, is enige ondersteuning noodzakelijk. Die is er nog veel te weinig, veelal moeten deze mensen alles zelf uitzoeken en zich alleen weten te beredderen doorheen hun studies.

Een beperkt aantal hoger onderwijsinstellingen leveren inspanningen, maar in het algemeen is er nog veel werk aan de winkel. Sommige universiteiten voorzien voor derdelanders initiatieven die o.a. draaien rond mentoring, coaching, en vrijetijdsactiviteiten. Er bestaan verschillende vormen van psychologische ondersteuning voor vluchteling studenten, o.a. georganiseerd door bepaalde diensten van hoger onderwijsinstellingen. Sommige hoger onderwijsinstellingen hebben projecten om het gebrek aan sociale netwerken bij vluchteling studenten tegen te gaan, zoals buddy-projecten. Vluchteling studenten kunnen soms financiële ondersteuning krijgen van sociale diensten of studentenvoorzieningen van hoger onderwijsinstellingen, afhankelijk van hun individuele situatie en de instelling. Dit kan gaan van beurzen, verminderd inschrijvingsgeld tot gratis accommodatie.

De voornaamste knelpunten lijsten we hieronder op:

- Tijdens infosessies voorzien voor derdelanders wordt er meestal gefocust op informatie en oriëntatie, terwijl velen van hen in hun maag zitten met accommodatie, vervoersonkosten, e.d.
- Vluchteling studenten ervaren financiële barrières bij het studeren, o.a. de kosten van openbaar vervoer. Voor personen jonger dan 26 zijn er kortingen, maar vluchteling studenten zijn vaak ouder dan andere studenten en kunnen hier niet altijd van genieten.
- Er is nood aan verbeterde samenwerking tussen het OCMW - die vluchtelingen ook begeleidt – en hoger onderwijsinstellingen. De financiële situatie is soms bepalend voor het al dan niet kunnen volgen van een opleiding. Veel OCMW's trachten de derdelanders te 'activeren', i.c. zo snel mogelijk aan een job te krijgen. Eventueel kunnen afspraken tussen OCMW en universiteit gemaakt worden, bijvoorbeeld: zolang de student slaagt, kan hij OCMW steun genieten.
- Vluchteling studenten zouden meer ondersteund moeten worden bij het vinden van goede betaalbare accommodatie waar ze zich eventueel kunnen domiciliëren.
- Sociale diensten van hoger onderwijsinstellingen zouden vluchteling studenten meer moeten ondersteunen bij administratieve uitdagingen, bijvoorbeeld i.v.m. verzekeringen, huurcontracten, etc.
- Hoger onderwijsinstellingen zouden meer inspanningen moeten doen om het gebrek aan sociaal netwerk van hun studenten-derdelanders tegen te gaan.

4.4. ER IS GEEN VASTE PROCEDURE VOOR DE INSTROOM IN HET HOGER ONDERWIJS VOOR DERDELANDERS

Vluchtelingen die studies hoger onderwijs willen starten moeten de kloof overbruggen tussen hun vorige studies en de competenties die toelatingsvoorwaarden zijn voor hun nieuwe studies: van het opfrissen van bepaalde zaken tot het verwerven van nieuwe competenties. Als vluchtelingen in meer dan één land studies afwerkten voor ze in Vlaanderen aankomen kan de procedure voor erkenning ingewikkelder worden omdat van verschillende landen informatie nodig is.

Een meer uniforme procedure op nationale – of beter nog ‘internationale’ – schaal zou een grote stap in de goede richting zijn naar een toegankelijker hoger onderwijs. MaxiPAC werkt momenteel aan zo’n procedure.

4.5. TAAL EN TAALVEREISTEN

Heel veel studierichtingen worden in Vlaanderen enkel in het Nederlands aangeboden. Er is wel een breed aanbod aan Engelstalige masteropleidingen, maar slechts een handvol Engelstalige bacheloropleidingen. Decretaal is bepaald dat slechts 6 procent van de bacheloropleidingen in het Engels mag worden gegeven. Dit staat ons inziens wat haaks op de wetenschappelijke oriëntatie in een geglobaliseerde wereld. In elk geval bemoeilijkt het de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in Vlaanderen voor heel wat derdelanders.

Doordat Nederlands niet de moedertaal is van derdelanders worden ook hun andere competenties vaak lager ingeschat. Dat is problematisch omdat men al niet goed kan inschatten wat een opleiding in het buitenland waard is.

De hamvraag is: hoe omgaan met anderstaligen in het hoger onderwijs? Hogescholen en universiteiten kiezen er meestal voor om het beheersen van het Nederlands op B2-niveau als voorwaarde te hanteren bij inschrijving. Een overzicht van de taalvoorwaarden om te kunnen starten met universitaire opleidingen werd opgemaakt en geïntegreerd binnen de onderwijsskiezer (linguapolis-www.onderwijsskiezer.be). Is het B2-niveau het juiste niveau om als voorwaarde te stellen tot inschrijving in het hoger onderwijs? Dit is een pertinente vraag omdat men het Nederlands op academisch niveau juist leert beheersen door te studeren in die taal. Verder kan men zich ook afvragen of het studeren in het Engels geen betere optie is, aangezien we steeds meer evolueren naar bedrijven die het Engels als voertaal gebruiken. Vele hooggeschoolde derdelanders kunnen hun afgelegd studietraject niet valoriseren omdat ze het Nederlands niet voldoende beheersen, ook al leidt hun diploma naar een job waarin de taal niet belangrijk is.

De Nederlandse taal leren beheersen op B2-niveau vraagt een grote inspanning van de derdelanders. Zij kunnen hiervoor terecht bij enerzijds de CVO’s en anderzijds de taalcentra van de universiteiten. Deze twee types instellingen hebben elk eigen voor- en nadelen voor derdelanders die willen verder studeren. We lijsten de pro’s en contra’s op.

Vlaanderen heeft een goed aanbod van regionaal gesubsidieerde taallessen Nederlands in het volwassenenonderwijs, waar vluchtelingen gratis aan deel kunnen nemen. Toch hebben deze regionaal gesubsidieerde taallessen Nederlands in het volwassenenonderwijs een aantal beperkingen voor derdelanders die willen instappen in het Vlaams hoger onderwijs:

- Niet alle cursussen zijn even intens of van hetzelfde niveau;
- De cursussen zijn vaak eerder gericht op taalgebruik voor sociale integratie, en niet op de specifieke noden van personen die de taal leren als voorbereiding op hoger onderwijs;
- Gebrek aan oefenkansen Nederlands op niveau. Een belangrijk knelpunt dat naar voor wordt gebracht, is het gebrek aan oefenkansen voor werk gerelateerd Nederlands en dit op hoog niveau tegemoetkomend aan de noden van derdelanders die willen verder studeren;
- Onvoldoende intensief aanbod voor snel lerenden in de zin van onvoldoende uren per week;
- 'Gaten' in de instapmomenten op hogere niveaus; soms wordt een volgend leerniveau niet ingericht bijvoorbeeld doordat er zich te weinig studenten inschreven van dat niveau;
- Gebrek aan zomeraanbod; precies in de zomer wil men zich graag voorbereiden op de studies die doorgaans starten in september.
- Er is een groot verschil in niveau tussen verschillende taalcentra en tussen individuen onderling met hetzelfde taalattest. Dit heeft er onder meer mee te maken dat punten m.b.t. verschillende vaardigheden worden samengeteld (spreken, schrijven, luisteren) en men goed kan zijn in de ene vaardigheid maar niet in de andere.

Taalcentra van universiteiten hebben veel ervaring met intensieve taalcurssussen voor hoger-opgeleide buitenlanders. Een aantal universiteiten bieden ondersteuning aan om academisch Nederlands te leren na de inschrijving van studenten. Hun aanbod beantwoordt dus meer aan de noden van derdelanders die willen studeren in het hoger onderwijs, maar ook hier zijn er knelpunten:

- Het aanbod is beperkt en vaak staat er een stop op het aantal studenten dat zich kan inschrijven;
- De intensieve taalcurssussen voor hoger-opgeleide buitenlanders georganiseerd door taalcentra van universiteiten zijn niet gratis, waardoor dit vaak een drempel vormt voor vluchtelingen;
- Er zijn mogelijkheden om een beurs aan te vragen, maar deze beurs kan enkel gebruikt worden voor taalcurssussen tot niveau A, terwijl vaak niveau B2 de minimumvereiste is.

Last but not least, we stellen ons de vraag of het behalen van het B2-niveau vóór aanvang van de studies een goede methodiek blijkt. Ook vanuit het integratiepact wordt opgeroepen om acties uit te werken die vermijden dat er eerst een lang taaltraject moet worden doorlopen voor de werkgever aanwerft en om in samenwerking met CVO's arbeidsmarkt gelieerde taalstages te faciliteren. Men leert immers de taal op de werkvloer. Analoog leert men de taal ook op de schoolbanken, i.c. door het doorlopen van de curssussen in het hoger onderwijs. Ook studenten die zogenaamd in hun moedertaal studeren, hebben vaak een weg af te leggen om het academisch Nederlands vlot te beheersen. Maar al doende leert men.

4.6. ER ZIJN GROTE VERSCHILLEN TUSSEN DE HOGER ONDERWIJSINSTELLINGEN IN VLAANDEREN

Deze derdelanders zijn afhankelijk van de verschillende procedures en regels, lees arbitraire beoordelingen, aan de hoger onderwijsinstellingen. Deze procedures en regels komen in verschillende vormen voor en kunnen bestaan uit intakegesprekken, bekwaamheidsproeven enzovoort. Het komt dan ook vaak voor dat:

- een derdelander niet wordt toegelaten aan een bepaalde hoger onderwijsinstelling terwijl een derdelander met dezelfde kwalificaties wel werd toegelaten tot een andere hoger onderwijsinstelling;
- een derdelander niet wordt toegelaten aan een bepaalde hoger onderwijsinstelling terwijl een derdelander met dezelfde kwalificaties wel werd toegelaten tot eenzelfde hoge onderwijsinstelling.

Kortom, er is vraag naar meer stroomlijning in de procedures voor de toetsing van competenties (bij toelating tot verdere studietrajecten) tussen de associaties onderling. Op het niveau van opleidingen wordt nu bv. reeds gewerkt aan het harmoniseren van domeinspecifieke leerresultaten. De gewone EVK en EVC-procedure verloopt momenteel enkel in het Nederlands: ze zou ook in het Engels kunnen toegepast worden..

Een beperkt aantal hoger onderwijsinstellingen organiseren voorbereidende cursussen, voor vluchtelingen specifiek of voor nieuwkomers in het algemeen. Ze bestaan uit intensieve taalcursussen om niveau B2 te behalen, vaak gecombineerd met speciale aandacht voor academisch taalgebruik, extra uitleg over toelating tot hoger onderwijs en aandacht voor het studiekeuzeprocess.

De voorbereidende cursussen georganiseerd door hoger onderwijsinstellingen hebben een aantal beperkingen:

- De vraag is veel groter dan het aanbod;
- De meeste voorbereidingscursussen werden gecreëerd als pilootprojecten en zijn dus nog niet duurzaam geïntegreerd in het beleid van de hoger onderwijsinstellingen. De voorbereidingscursussen zijn meestal afhankelijk van onzekere fondsen, wat het moeilijk maakt om ze op lange termijn te ontwikkelen. Hierdoor bestaat het risico dat ze niet blijven bestaan.

4.7. HET AANBOD HOGER ONDERWIJS IS ONDUIDELIJK VOOR DERDELANDERS

Vluchtelingen hebben er nood aan om de Vlaamse hoger onderwijscultuur te leren kennen. Voor derdelanders is het niet zo eenvoudig om te weten te komen wat er verwacht wordt van studenten in Vlaanderen of Europa.

Er is nood aan meer ondersteuning bij de studiekeuze voor vluchtelingen aangezien er een erg breed aanbod aan studierichtingen is in het Vlaams hoger onderwijs. Er moet dan rekening gehouden worden met hun eerder verworven diploma's en competenties, hun kansen op de arbeidsmarkt en hun eigen ambities. Die puzzel is zeer moeilijk te leggen door de derdelanders, aangezien hun vooropleiding buiten Europa gevormd werd met een andere schoolcultuur en in een geheel ander maatschappijmodel.

CONCLUSIE

Concluderend kunnen we zeggen dat er nood is aan meer eenvormigheid in Vlaanderen van het traject dat derdelanders dienen te lopen bij de inschrijving in het hoger onderwijs. Momenteel worden de derdelanders die geïnteresseerd zijn om zich te vervolmaken via hogere studies, geconfronteerd met een wirwar aan informatie. Er is ook weinig kennis bij eerstelijns werkers – bij wie de derdelanders vaak eerst gaan aankloppen – over deze materie.

Enkele universiteiten en hogescholen hebben hun eigen succesvolle initiatieven lopen maar deze initiatieven hebben helaas vaak gemeen dat ze een klein bereik hebben. Hiernaast is het ongewenst effect van al deze initiatieven dat de derdelanders door de bomen het bos niet meer zien.

Het is niet enkel belangrijk dat er een geharmoniseerde procedure tot stand komt aan de hoger onderwijsinstellingen maar het is evenzeer belangrijk dat de derdelanders hierover voldoende worden geïnformeerd en de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen. Zo moeten derdelanders heel snel weten bij wie ze voor wat terecht kunnen. Hiernaast worden de derdelanders geconfronteerd met financiële en sociale barrières in hun voorbereiding tot het deelnemen aan het hoger onderwijs. Zo dienen zij een voor hen financieel zware bijdrage te betalen voor taallessen aan de verschillende hoger onderwijsinstellingen en ontbreekt het hen aan voldoende sociaal kapitaal om juiste en relevante praktische informatie te krijgen aangaande het studentenleven in Vlaanderen.

Omdat een standaardtraject volledig ontbreekt, zijn toekomstige studenten nu aangewezen op informatie 'van horen zeggen' en de discretionaire kennis en bereidwilligheid van begeleiders van de eerstelijnsdiensten maar ook van de hoger onderwijsinstellingen. Dit leidt tot onduidelijkheid, frustratie en vaak ook tot veel langere en vooral onnodige wachttijden. De ontwikkeling van een standaardtraject voor EVK en EVC erkenning in het hoger onderwijs kan een grote stap zijn in het oplossen van deze problematiek.

BIBLIOGRAFIE

De Cuyper, P. , e.a. (2018). @level2work: naar een job op niveau voor hoogopgeleide anderstalige nieuwkomers. Draaiboek. Leuven: HIVA.

Haesen, Y. , e.a. (2019). Projectrapport MaxiPAC. Geel: Thomas More.
(onuitgegeven rapport van studenten Sociaal Werk)

VLIR (2018). VLIR-colloquium 'Investeren in vluchtelingen: de rol van universiteiten'.
Brussel: VLIR.